

Anto Fačko

Iz Dnevnika jednog umirovljenika u Petrinji



OSTVARUJ SVOJE SNOVE TAMO GDJE JESI

Danas, kad sam u dobi koju jedni zovu podmaklom, drugi zlatnom, a ja zadnjom, ne spavam više niti jednu noć u jednom komadu. Kad god ponovo zaspem, sve se bojim da ću se probuditi u okupiranom rodnom gradu ili u nekom od njegovih logora iz devedesetdruge. Manje se spava i svaka noć je duža, manje je snova a sve više razmišljanja o životu koji se bliži kraju. A kad razmišljaš o životu sjetiš se roditelja, posebno svoje majke, koja ti je taj život podarila. Moja je majka doživjela skoro 88 godina života, koji nije bio nimalo lagodan. Promijenila je pet država, a da nigdje nije selila iz rodnog grada. Majka je ostajala ista, a države su se mijenjale. Rano je ostala udovica sa troje malodobne djece koju je trebalo izvesti na pravi put. Moj je otac, na pola svog radnog vijeka, stradao na radnom mjestu. Svoj život je ugradio u temelje gospodarskog razvoja jedne nove države, nastale nakon Drugog svjetskog rata. Usprkos tome što mu je baš ta država oduzela svu djedovinu i očevinu, on je mislio da je to sad konačno njegova država. Svaka država zapravo tvrdi za sebe kako je ona prava, po mjeri naroda koji u njoj žive, kako baš u njoj vlada sloboda, pravda, pravednost, jednakost, istina, blagostanje, demokracija... Traži od tebe da, ako treba, položiš za nju i svoj život, a nema na Balkanu države koja nije propala. Nije prošlo ni četrdeset godina od očeve smrti, a propala je i ta, njemu treća država. U državi u kojoj je moj otac umro, ja sam se rodio, pa sam mislio da je to sad i moja država. Sjećam se da smo pjevali pjesmu iz koje pamtim dio teksta koji glasi: "Prije ćemo mi umrijeti, nego svoju zemlju dat'." Umrli nismo, a nastala je nova država za koju sada i ja - kao i moj otac-mislim da je konačno moja.

Šetnja. Ustanem rano da otklonim državotvornu nesanicu. Neka se državama bave oni kojima je to struka i posao, oni koji od toga imaju najviše koristi i koji su navikli da svaku državu čitav život "muzu". Idem prošetati pored rječice Petrinjčice, jedinog mjesta u Petrinji, gdje ne moraš brinuti da će te zgaziti auto ili napasti neki pas. Šteta što se ova šetnica malo koristi i što nema još neke prigodne sadržaje. Vjerojatno je tako zbog toga što zapravo nema ljudi, ni interesa. Malo ćeš koga uopće sresti, bilo na desnoj ili lijevoj obali. Mene više privlači lijeva, jer je uređenija i podsjeća me na neke gradove u kojima sam živio, a koji su, nekako po pravilu, bili više na lijevoj strani: moj nekadašnji rodni Doboj, na obali Bosne, Frankfurt na Majni i Zagreb na Savi. A Petrinja, u kojoj odnedavno živim i u kojoj ću vjerojatno i skončati, ona je, eto, nekako više na desnoj obali. Možda je zbog toga pomalo i "desničarska". Nije ni čudo.

Ovaj simpatični gradić ima dugu tradiciju. Prije Domovinskog rata imao je duplo više stanovnika. Danas djeluje pusto. Iz njega su otišli i oni koji su morali, a nisu htjeli, i oni koji su htjeli a nisu morali. Otišli su i oni koji su negdje drugdje našli posao, otišli su i oni koji posao traže, a nisu ga našli. Imam osjećaj da je više ljudi otišlo, nego što je ostalo. Nekada, dok su radile velike firme: Gavrilović, Slavijatrans, Finel, Ciglana... i kad su mnogi Petrinjci radili u nekadašnjoj sisačkoj Željezari, koja je odavno prestala sa radom, bilo je zaposlenika koliko sada ima stanovnika.

Sad nitko nije zadovoljan. Nisu zadovoljni ni oni koji su otišli, jer su morali otići, ni oni koji su otišli, a nisu morali. Oni koji su ostali, također nisu zadovoljni, bez obzira na to jesu li ili nisu svojom željom ostali. Svakom se u glavi vrti neki drugi, bolji, već odgledani film, ili neki koji bi se, po novom scenariju, tek trebao snimati. Istina, u Petrinju se nakon rata mnogo ljudi i doselilo. Doselili su oni koji su morali napustiti svoje domove, oni koji nisu imali kuda drugdje, oni koji su zbog rata, mijenjali kuće i stanove, pa su tako dotjerani silom prilika u ovaj grad. Neki su ga, pak, nakon progonstava ili izbjeglištva, sami odabrali za svoje prebivalište. Ali, nisu zadovoljni ni oni koji su doselili, ni starosjedoci koji su tu ostali, ni oni koji su se vratili. A svoj grad i ljude trebaš voljeti !

Po mnogo čemu se vidi da je nekim ratnim stradalnicima - kako ja nazivam sve one što im je ovaj rat naudio - država pomogla da u ovom gradu osiguraju ili poprave krov nad glavom. Ali i među njima ima nezadovoljnih, zato što je jedan dobio obnovu, a nije trebao dobiti, a drugi je trebao dobiti a nije dobio. I tako se redom, reda red nezadovoljstava. Svatko sanja neki svoj san o onome što je bilo, o onome što bi trebalo biti ili o onome što bi želio da bude, a neće i ne može biti. Ne znaju da može doći vrijeme koje bi moglo biti gore i od onoga što je prošlo. Zapravo, kad je riječ o ukletim prognanicima, čim se ne mogu vratiti tamo odakle su došli žive život na čekanje. Sve im je privremeno, ništa im se ne započinje, čekaju neki svoj vlak za koji znaju, kao i svi ostali, da nikada neće doći. Žive neku imitaciju života.

Na kavi. Okupiran tmurnim mislima tražim nekoga da odemo na kavu. Nažalost, nikog poznatog da sretnem, ni od onih što su ovdje doselili, niti nekog tko je tu starosjedilac, ni nekog tko se vratio, pa čak ni od onih koji su došli samo u kratku posjetu. Svratim u jedan od kafića kojih u gradu ima dosta. Nemam neki određeni kafić u kome sam gost sa stalnim mjestom u kutu. U mom kafiću u nekom drugom gradu i nekoj drugoj državi - koja bi mojoj majci da je još živa bila šesta po redu - sjede neki drugi ljudi za mojim stolom.

Ima nekoliko kafića u koje navraćam. Uđem u jedan od njih u nadi da ću možda sretni nekog poznatog. Danas baš nisam te sreće, jer gotovo nema gostiju. Prilazi mi uredna konobarica sa dubokim dekolteom i kratkom suknjicom, smiješi se ljubazno, veselo me gleda očima boje i dubine mora:

-Izvolite!

Naručim kavu. Uzmem "Večernjak" da prelistam, iako vijesti uglavnom saznam preko interneta, dok ozbiljne stvari čitam doma. Knjige najčešće posuđujem u dobro organiziranoj Gradskoj knjižnici i čitaonici. Počnem pijuckati. Kava slaba! A kažu da ugostitelji najbolje zarađuju na kavama. Ostala mi je navika sa posla: na brzinu popiti kavu, pa idemo raditi. Zovem konobaricu, a ona me gleda i misli još ću nešto naručiti, ali se ja hvatam za lisnicu. Kad vidi da od druge narudžbe nema ništa, bezvoljna je i u glasu:

-Sedam kuna.

-Molim račun, pa da platim!

Odjuri ona na fiskalnu blagajnu, napravi račun i gurnu ga pred mene. Izvadim kune od posljednje rate zaslužene mirovine i platim. Konobarica prođe bez napojnice. Ode bez pozdrava i bez

osmjeha. Nezadovoljna je! Puno radi, plaća slaba, nema napojnice, malo gostiju, ne zna do kada će je gazda držati. Nezadovoljan je i gazda! Porezna mu sjedi za vratom, konobarice ga potkradaju, inspekcije kažnjavaju, Općina traži sve više, troškovi sve veći, zarada sve manja. Konobarica sanja veću plaću, stalni posao, veći bakšiš, a gazda više gostiju, bolji profit, manje namete, a ja jedino želim - bolju kavu.

Slučajni susret. Odoh doma nešto čitati da se malo opustim i spasim od negativnih ozračja. Idem ulicom uglednog profesora Otona Kučere (1857.-1931.), rođenog baš u toj ulici što se po njemu zove, jednog od trinaestero djece učitelja Franje Kučere. Krećem se laganim, umirovljeničkim korakom i kako nema nogostupa (Bože, da li ću ga dočekati?), pazim da me netko ne zvekne autom, jer bi sutra moglo pisati novinama kako je pijani umirovljenik idući iz kafića pregažen, jer je neoprezno prelazio ulicu. Iznenada se pored mene zaustavi velika limuzina. Spušta se staklo na suvozačevim vratima:

-Hej! Gdje si stari? Kako si?

Jedva prepoznah svog nekadašnjeg radnog kolegu iz Njemačke.

-Otkud ti ovdje? -pitam.

-Hajde upadaj! Pričat ćemo uz piće.

Nismo se vidjeli petnaestak godina. Zajedno smo radili u istoj firmi u vrijeme našeg izbjeglištva u Frankfurtu na Maini. Iz Bosne je. Prošao je kroz koncentracijski logor "Keraterm" kod Prijedora, gdje je ubijeno oko 300 ljudi, od čega 200 samo u jednoj stravičnoj noći 23/24.05.1992. godine. Nakon što je logor "Keraterm" zatvoren, prebačen je u "Trnopolje", pa je i tu preživio. Uz malo pomoći Crvenog križa i puno sreće spasio se i preko Karlovca stigao u Njemačku. Na osnovi statusa bivšeg logoraša uspio je ostvariti pravo na neograničen boravak u Njemačkoj, pa tamo još radi. Priču je započeo čim smo krenuli na janjetinu u neki restoran, gdje do tad još nisam bio: znaš, došao sam samo na nekoliko dana. Ne mislimo ostati u tuđini zauvijek. Još koju godinu i svi se vraćamo. Ovdje sam već kupio kuću, uredit ću poslovni prostor i otvoriti svoju firmu. Sa nama će se vratiti i sinovi sa ženama i djecom. Jedan sin ima smisla za komercijalne poslove, a drugi će voditi proizvodnju. Ja i žena ćemo gazdovati, dosta smo radili za druge.

Dosta je mlađi je od mene i često bi me pitao za savjet kad je nešto želio odlučiti. Ovaj put vidim da je već odlučio. Hrabar čovjek! Pita me što bi se, po mom mišljenju, ovdje moglo proizvoditi. Htjedoh mu reći da to i jeste pitanje svih pitanja, ali nemam srca. Ne želim mu kvariti snove. Ne smijem! Nakon strahota logora i ratnih stradanja, nakon više od dvadeset godina teškog rada u inozemstvu i snova o povratku, koga zapravo nema niti ga može biti, kako čovjeku reći istinu? Kako mu reći da ga ovdje nitko ne čeka, osim Porezne, da njegovu proizvodnju nitko ne treba, jer sve uvozimo iz Kine, da njegova djeca i unučad neće htjeti napustiti Njemačku. A tek snahe, Njemice!? Ne, ne i ne! Po prvi put u životu ću prešutjeti i ne reći ono što mislim.

Pojeli smo janjetinu i popili po pivo. Razgovarali smo o svemu i svačemu, a najviše o njegovom snu o povratku. Zovem ga kući na kavu. Kaže, žuri, a rado bi vidio moju suprugu Višnju. Ali, drugi put će sigurno. Sad je došao na kratko da sredi neke stvari oko kuće. Pozdravimo se. Veli da mu je izuzetno drago što me vidio, te da će me zvati ako mu što bude trebalo. Zamolio sam ga da izađem iz auta malo ranije da razgibam stare kosti.

Das ist ein Traum. Imam pješaćiti još pet minuta do kuće. U epilogu mog umirovljeničkog dana sjetim se jedne priče od prije desetak godina - kada je već i najvećim optimistima bilo jasno da od onog vlaka za povratak tamo odakle si došao - nema ništa. Ispričao sam je preko Skypa, jednom svom mnogo mlađem prijatelju, koji već dugo živi u inozemstvu, čak sa druge strane Oceana. Pa, evo te priče.

Za vrijeme života i rada u Offenbach-u imao sam jednog nešto starijeg radnog kolegu, Talijana sa Sicilije. Na privremeni rad u Njemačku je došao davno. Cijela mu je obitelj godinama tu: žena, djeca, unučad... Svi su se navikli na novi način života, a njega je mučila teška nostalgija što se umnožava sa godinama! Volio sam pričati sa njim. Svako jutro bih mu, onako napola u šali, govorio:

-E, moj Luidi! Ovo baš i nije neki život. Život ti je sunce, more, plaže, žene, vino, gitara...

A on bi tužno odgovarao na i dalje lošem njemačkom:

-Lieber Antonio! Das ist nur ein Traum. Nur ein Traum!

Komentar mog mladog prijatelja davno je već trebao doprijeti do Luidija:

- Ne sanjaj ono što je negdje bilo, niti ono što želiš da negdje bude! Ostvaruj svoje snove tamo gdje jesi!

Stigoh napokon kući. U dvorištu me dočeka supruga Višnja:

-Gdje si dosada ? Kako je bilo u šetnji?

-Odlično! - kažem. - Kad je ono nama godišnjica braka? Uskoro! Sastavljam popis gostiju, pišem pozivnice. Napraviti ćemo veliki tulum! Imam još vremena da uvježbam neke stare pjesme na svojoj gitari. Proslaviti ćemo naš jubilej ovdje gdje jesmo.